

מרכז המידע והידע הלאומי למערכת המשפט
מסמך מספר 18

לחגים רמדאן ופסחא פוטנציאל להגברת ההדבקה בישראל, ביהו"ש, בעזה ובמדינות האזור

רקע

1. **חודש רמדאן**¹ צפוי לחול השנה מ-23 באפריל עד 23 במאי. בצמוד אליו יחול **עיד אלפטר**, ב-23-24 במאי. לפני כן, הנוצרים בישראל צפויים לציין את **חג הפסחא** (12-19 באפריל, משתנה בין העדות), **שגם במסגרתו נערכות תפילות והתאספויות** (ראו תאריכים בנספח).

2. במהלך חודש רמדאן נמנעים מוסלמים מאמינים מאכילה ומשתייה בשעות האור, הם **מתפללים בציבור ועורכים התכנסויות דתיות וארוחות המוניות**. נהוג להקרין בתקופה זו סרטים וסדרות ייעודיות לחג, ומשפחות ערביות נוהגות לצפות בהם באדיקות. עם זאת, **הפקות רבות לרמדאן בוטלו השנה נוכח משבר הקורונה**.

3. **מוקד הפעילות הכלכלית והציבורית עובר במהלך חודש רמדאן לערב**. במשך היום נסגרים בתי עסק רבים נוכח הצום, והם נפתחים שוב בערב לכבוד החוגגים. היקף הקניות בחג גדל, ולעיתים מורגשים חוסרים במוצרים לחג.

שיח ציבורי במדינות ערב ובקרב הפלסטינים

4. בשבועות האחרונים **הפנה הציבור הערבי במדינות האזור שאלות לחכמי דת בדבר ההשלכות האפשריות של התפרצות נגיף הקורונה על מנהגי רמדאן**, ועד כה מסתמן כי **מוסדות ההלכה המוסלמיים נכונים לשינויים במנהגי החג, בכפוף להנחיות של מערכת הבריאות**. במסגרת זאת, בלטה פסיקתו של מוסד "אלאזהר" במצרים שקבע כי בהנחיית רופאים ניתן לא לצום. **פוסקים בודדים קראו לציבור להימנע מהתקהלויות לצורך התפילה**.

¹ התעתיק המדויק מערבית – רמז'אן.

5. הנושא עלה גם ברשתות החברתיות הפלסטיניות, ונדמה כי הציבור הפלסטיני **עוקב באדיקות אחר ההנחיות של מוקדי הדת ביהו"ש, ברצועה ובעולם הערבי בכלל באשר לחודש רמדאן וממתין להקלות ולכל פריט מידע בנושא.**

6. נוסף על כך, קיים **חשש בציבור הפלסטיני מאי-קיומו של רמדאן כהלכה הן בשל הפגיעה במשק והן בשל החשש מהדבקה, ומתחושה של "רמדאן עצוב" בשל האיסור להתקהל והמודעות ההולכת וגוברת לסכנות הנגיף.**

7. יצוין כי החברה בעזה נחשבת שמרנית יותר, וייתכנו ניסיונות לערוך מפגשים משפחתיים בשעות שבירת הצום, גם בשל חוסר מעש במהלך היום בצל המשבר.

היערכות מדינות האזור לרמדאן:

8. מדינות האזור נמנעו עד כה מלפרסם הנחיות קונקרטיות לרמדאן, להבנתנו מתוך רצון להימנע מעיסוק בנושא רגיש זה בטרם עת. עם זאת, הן נקטו **מספר צעדים שנועדו למנוע הדבקה גם בחודש החג:**

א. **תיקוף צעדי הסגר לתקופת הרמדאן**, בהצהרות ישירות או בהארכת תאריכי ההגבלות כך שיכללו את הצום.

ב. **הבלטת הערכים המשפחתיים** הקשורים בצום ובחג, באופן המחזק את הקריאה לשמור על צעדי הסגר.

ג. **היערכות להצטיידות מוגברת במצרכים חיוניים** לצום ולחג, ואף קידום ייצור עצמי של חפצים דתיים.

ד. **איסור בסעודיה על עלייה לרגל** (החאג') למכה ומדינה שלא כחלק מחודש רמדאן. דווח כי **אפשר שסעודיה תאסור על העלייה לרגל גם ברמדאן.** באופן דומה, עיראק אסרה על הגעה לאתרים הקדושים לשיעה.

מסקנות והמלצות:

9. **התקופה הקרובה של החגים רמדאן ופסחא טומנת בחובה סיכון להגברת ההדבקה בקרב העדות הנוצריות והמוסלמיות בישראל, ברשות הפלסטינית, ברצועת עזה ובמדינות האזור. זאת, נוכח ערעור אפשרי של הציות להנחיות ריחוק חברתי.**

10. בהתאם, נמליץ על הצעדים הבאים:

א. **לבחון פרסום הנחיות ייעודיות לעדות המוסלמיות והנוצריות בישראל לתקופת החגים, תוך תיאום מלא עם מנהיגי העדות בישראל, ובהן להבהיר כי אין לקיים התקהלויות המוניות. לפי שיקול דעתם של מנהיגי העדות, ניתן להיעזר בפסיקות המקילות של מוסדות ההלכה המוסלמיים המובילים בעולם הערבי ובפטריארכים הנוצרים.**

ב. **לקיים שיח עם מנהיגי העדות על אופן קיום המנהגים והטקסים הדתיים בחגים הקרובים, בדגש על ארוחות שבירת צום רמדאן, התפילות והדרשות במסגדים, טקס "שבת האור" הנוצרי ושאר תפילות השבוע הקדוש והפסחא של הנוצרים. לצד זאת, יש לבחון שידור של הטקסים הללו בטלוויזיה ובאינטרנט כדי להנגישם לציבור ולסייע לו להישאר בביתו.**

ג. **לנהל מאמץ הסברה, בדגש על השפה הערבית, הקורא לציבור לשמור על ריחוק חברתי גם בתקופת החגים, תוך הדגשת ערכי המשפחתיות (חגיגת החג עם המשפחה הגרעינית). על ההסברה להיות מתואמת עם מנהיגי העדות, ויש ללוותה בבחינת הלכי הרוח הציבוריים בעדות המוסלמיות והנוצריות בישראל בכל הנוגע לחגים הקרובים.**

ד. **להיערך לגל קניות לקראת החגים, תוך אבטחת אספקה שוטפת של מוצרים לחג.**

ה. **להיערך לאכיפה מוגברת** של הנחיות משרד הבריאות, גם בשעות הערב, כדי **למנוע התקהלויות לצורך הצטיידות במרכזי קניות.**

ו. **לקיים שיח עם הרשות הפלסטינית ולבחון כיצד ניתן לסייע בהיערכותה לחג** (רכש מוצרי מזון, גיבוש הנחיות וכו'). צעדים מקבילים נדרשים גם מול **רצועת עזה**, בערוצים הרלוונטיים.

נספח

חגים מרכזיים של מוסלמים ונוצרים בחודשים אפריל ומאי²

מועדים מוסלמיים	
רמדאן (מוערך)	23 באפריל – 23 במאי
עיד אלפטר (מוערך)	23-24 במאי
מועדים נוצריים	
פסחא	קתולים ומארונים – 12-14 באפריל (שלושה ימי ציון ב-9-11 באפריל)
	יוונים, אורתודוקסים וארמנים – 19-21 באפריל (שלושה ימי ציון ב-16-18 באפריל)

² גם הדרוזים יצינו ב-24-27 באפריל את חג נבי שועיב. לא נכללו בהתייחסות זו חגים של עדות ודתות נוספות, ויש לבחון אותם בפירוט.

מקורות

1. תוצרי ענף האוסינט ב-8200 וחטיבת המחקר באמ"ן.
2. כתבה ב-BBC בערבית: <https://www.bbc.com/arabic/world-52126786>
3. כתבה מ"אליום אלסאבע" המפרטת את פסיקת "אלאזהר":
<https://www.youm7.com/story/2020/4/4/%D9%87%D9%84-%D9%8A%D8%B1%D8%AE%D8%B5-%D9%83%D9%88%D8%B1%D9%88%D9%86%D8%A7-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%81%D8%B7%D8%A7%D8%B1-%D9%81%D9%89-%D8%B4%D9%87%D8%B1-%D8%B1%D9%85%D8%B6%D8%A7%D9%86-%D9%85%D8%B3%D8%AA%D8%B4%D8%A7%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%81%D8%AA%D9%89-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%A3%D9%89/4704816>
4. כתבה מ"אלאמאראת אליום" המביאה את דבריו של המופתי המצרי לשעבר, עלי ג'מעה, ולפיהם "הרופאים הם שיקבעו את דרך ההתנהלות ברמדאן":
<https://www.emaratalyoum.com/life/four-sides/2020-03-29-1.1326954>
5. ערוץ "אלמנאר" של חזבאללה ציטט את יו"ר ארגון הבריאות העולמי ולפיו הארגון שוחח עם מנהיגי דת ובכירים בממשלות במדינות המזרח התיכון: <https://almanar.com.lb/6480399>
6. כתבה ב"אליום אלסאבע" המסקרת את הכוונה להאריך את הסגר בעיראק כך שיכלול את תקופת רמדאן, לאור הציות הנמוך לסגר כיום והחשש מהדבקות נוספות:
<https://www.youm7.com/story/2020/4/2/%D8%AE%D9%84%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B2%D9%85%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82%D9%8A%D8%A9-%D8%AA%D9%86%D9%81%D9%89-%D8%AA%D9%85%D8%AF%D9%8A%D8%AF-%D8%AD%D8%B8%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%AC%D9%88%D8%A7%D9%84-%D9%84%D9%80-19-%D8%A3%D8%A8%D8%B1%D9%8A%D9%84/4701786>